Руслан Дубина

Різдвяно-новорічна обрядовість населення Східної Бойківщини (за матеріалами експедиційних досліджень)

У статті наведено короткий опис обрядових дійств різдвяно-новорічного циклу свят мешканців Східної Бойківщини першої половини XX ст. Вказано локальні особливості святкування Різдва, Василя (Нового року) й Водохреща. Етнографічний матеріал зібрано під час наукових відряджень до Рожнятівського й Долинського районів Івано-Франківської області у 2007–2014 рр.

***Ключові слова**: Святий вечір, Різдво, Василя, другий Святий вечір, Водохреще, колядки, вертеп, щедрівки.*

Традиційна календарна обрядовість населення Східної Бойківщини у своїй основі має давні аграрні мотиви. Водночас народний календар, що визначав і регламентував початок і закінчення всіх видів господарської діяльності, зазнав суттєвого впливу християнської церкви з її циклом свят. Таке поєднання християнських і дохристиянських звичаїв та обрядів виразно простежується в циклі різдвяно-новорічних свят. У свідомості селян вони були визначальними для цілого року. В окремих обрядодійствах відображено прагнення людей забезпечити здоров'я, добробут і благополуччя сім'ї, великий приріст поголів'я худоби, гарний врожай на полях і садах. Ціла низка обрядів спрямована також і на захист від злих сил.

За традицією різдвяно-новорічні свята на Східній Бойківщині розпочиналися 6 січня, напередодні Різдва, – зі Святого вечора. Це був останній день Пилипівського посту, що тривав із 28 листопада.

Весь день родина готувалася до прийдешніх свят. Господар прибирав на обійсті, добре годував і напував худобу, оскільки вірили, що вночі до стайні

прийдуть ангели і сам Ісус Христос, аби поцікавитися, чи добре живеться тваринам. Господиня чепурила оселю, прибирала із жердки повсякденний одяг, щоб «нічого не висіло, аби й над людьми не висіла ніяка біда» [20, 4], затикала клоччям із конопель чи соломою отвори для куделі у лаві, «аби не пліткували люди» [12], готувала дванадцять страв.

Головною стравою, як і всюди в Україні, була кутя (місцева назва – «пшениця»). Її готували з розвареної пшениці з додаванням розведеного у воді меду, перетертого в макітрі за допомогою макогону маку, волоських горіхів, подекуди – родзинок.

Крім того, на Святий вечір готували голубці, рибу, варений горох, квасолю, картоплю, квашену капусту, вареники з горохом, капустою, картоплею, тертим маком, лісовими ягодами, узвар або «вар» – компот із сухофруктів.

«Варят голубці. Ми з тертої бульби варимо і з квашеної капусти – так, як то давно було. Трут бульбу, завивают такі голубці і варят – просто пісні голубці. І потім до них така грибова підлива: сухі гриби замочують, потому їх добре промивают, потому варят, туда часничку, лавровий листок, туда підливают муку, шоб воно таке густе було, приперчують, присолюют, правлят олійом – чи з сємєчки, чи є з лену, – і то така підлива до бульби і до голубців. Жарят рибу – то ще така страва є. Печут пампухи, варят фасолю, узвар. І фасолю з узваром дают – солодят так фасолю і солоденький вар, – тож така страва є» [13].

«Гриби варили. Гриби сушені мочимо в мисочці, сікачем посічемо у коритці і так варимо, і туда додаємо риби трошки і олії з льону. Зажарити цибульку, перчику – всьо, більше нічого. Квасолю ще варила. Квасолю звичайно зварити і зарідити (помастити) трошки (підсмаженою) цибулькою з олією. Пироги (вареники) ще варили (з начинкою) із сливок сушених. Бульбочка нелупка. Риба – пструги (форель) – сушена. Пекли маленькі такі калачики – на Різдво. Дітям давали. Вони вже колядують, то давали два калачики колись» [9].

Пекли два ритуальні хліби, що називалися «василі», «василівники» або «василяники». Вони так названі на честь Василія Великого, архієпископа Кесарії Каппадокійської, відомого зціленням людей своїми молитвами [21, 71–73]. На

Святий вечір «василі» не їли, а клали на столі один на другий і тримали до 14 січня або аж до Івана (Собор Іоана Предтечі – 20 січня).

«Як пекли василі з чорної (житньої) муки, то їх ще дзябкали (прикрашали) – так з бульби виладжували квітку і так її дзябкали. Два було на стів, але клалося під них отавки і клалося мід (мед), чеснок (часник) – під скатерку і на тото кладеться василі» [12].

«Ще кладут під скатертину на стіл отаву, чеснок, гроші. Зерна колись клали маку і ще коноплі. В нас то ще й тепер то є» [3].

Долівку в хаті встеляли соломою – «як Ісусові Христові стелили в яселках. Під стів (стіл) клали ціп, що ся молотили – би ся урожай був. Хто їздив волами, то ярмо клав під стів, щоб волам нічого не було (не хворіли). Діти йшли квокати під стів: «Кво-кво – сто курочок, єдин когуток», аби курка квокала, аби курята були» [12].

«І під стіл отави кладут, бо Ісус Христос народився на сіні. І тоту отаву тримаєм і ставим під квочку, коли квочка квокає – хай там вінесе курі» [3].

«Іще обов'язково від першого Святого вечора до Василя – до чотирнадцятого січня – у хаті не замітали. Казали, шо де Ісус народився у стаєнці, то хай воно буде так» [18].

Поминальний характер носить збережена донині традиція йти цього дня всією родиною на цвинтар, аби вшанувати померлих родичів і помолитися за їх душі. При цьому «берут свічки і берут пшениці (кутю), і берут хліб, перед вечерьой ідут на цвинтар, палят свічку, кладут там покійному вже кусочок хліба і кутю» [13], «кажуть молитви: «Отче наш», «Богородице Діво» [16].

Перед вечерею вся родина поверталася додому. Коли сходила перша зоря, господар урочисто заносив до оселі необмолочений вівсяний сніп (бувало – житній, рідше – пшеничний або ячмінний) – «діда» (подекуди – два снопи: «діда» і «бабу»). Під ноги йому стелили кожух вовною догори, що символізував достаток. Зайшовши до хати, ґазда «вінчував» (вітав) челядь (присутніх у хаті членів родини): «Дай, Боже, вам щастя, здоров'я, ці свєта впровадити і других

дочекати у мирности, в радості, в веселості рік від року на многії літа». А мені відповідають: «Даруй, Господи, всім людям та й нам» [15].

Ставили «діда» на покуті під образами на лаву. У нього запихали ложку, «аби не боліли крижі (поперек)» [20, 3] і шматок хліба.

Перед вечерею вся родина молилася – говорили «Отче наш». Після молитви сідали до столу вечеряти.

Насамперед господар набирав ложку куті й підкидав до стелі, приказуючи, щоб діти й худоба були здорові.

«Ґазда мече до повалу пшеничку, а ми лапаємо (ловимо) у руки – будемо мати щастя» [12].

Кожен із присутніх мав обов'язково скуштувати всі дванадцять страв. Після вечері всі страви залишали на столі, свічку також залишали запаленою. Вважалося, що вночі на гостину приходять душі померлих предків. Ложки закладали у сніп (дідуха) або, як робили в селі Липа на Івано-Франківщині, – «найменша дитина, яка була в сім'ї, обов'язково збирала ті ложки в купку й перев'язувала вівсяним повереслом і так клала коло того дідуха» [18].

Після вечері колядували – співали «Бог предвічний народився…».
Діти вибігали надвір босими у сніг, «аби ноги не мерзли» [12].

Дівчата виходили послухати, звідки пес загавкає – звідти буде наречений [20, 5].

Господарі за різними прикметами намагалися дізнатися, якою буде погода й майбутній урожай: якщо зоряна ніч – врожай збіжжя, також добре будуть нестися кури; як хмарно – корови дадуть багато молока; коли зеленіє трава – на Великдень лежатиме сніг [20, 5].

Цього вечора ішли з гостиною до своїх родичів, хрещених батьків. Перед тим, як зайти до хати, обов'язково колядували.

На Різдво, 7 січня, після вранішньої служби в церкві колядували, ходили один до одного в гості. Першим гостем в цей день – полазником – має бути чоловік. Хоча місцеві старожили пригадують, що полазником могла бути і

свійська тварина, наприклад, бик, якого господар заводив до хати, чіпляв на роги калач і виводив із хати [7]. Потім цей калач згодовували худобі.

Колядки дійшли до нас із дохристиянських часів і носили здебільшого аграрний характер. Виконуючи їх, люди намагалися напророчити гарний врожай, достаток у домі, приплід худоби, проте згодом вони набувають церковного змісту, а в XX ст. з'являються навіть повстанські колядки:

«Вставай, милий друже, бо стало світати,
Ми прийшли із Новим роком щастя побажати.
Щастя побажати, щоб зраділа мати,
Щоб зраділа вся землиця і Київ-столиця.
Та й засвіти свічку, постав на віконце –
Най засяє Україна, як на небі сонце.
Бо ми сеї ночі не спали й на волос,
Питаємся, чи ти маєш український голос.
Український голос – це наша ордана,
Сердак, кожух, чорна шапка, синьо-жовта фана» [15].

Ще наприкінці XX ст. в багатьох селах Східної Бойківщини ходило кілька колядницьких гуртів: окремо – одружені чоловіки, окремо – хлопці, окремо – жінки і так само окремо – дівчата. Усі вони колядували «на церкву».

«Колядують кожний собі окремо. В них (чоловіків) є «береза» свій. «Береза» – то керівник коляди. Як у жінок, так у чоловіків, так у хлопців, так і в дівчат. То вони підходять під хату, колядують і в кінці той «береза» вінчує: «Ісус Христос нарожений, в ясла положений, пеленами повитий, перед Іродом скритий, нехай вийме свою святу руку, поблагословит вас, чесних господаре і господине, щастям, здоров'ям, ці свята упровадити, других дочекати, з року на рік і многая літ» [4].

Обов'язковим дійством на різдвяні свята, що збереглось і нині, є живий вертеп. У ньому беруть участь ряджені хлопці – діти і підлітки, які інсценізують

народження Ісуса Христа у Вифлеємі. Зазвичай святкові обходи вертепу тривали протягом 7–9 січня переважно вдень або ввечері.

Учасниками вертепу є «пастушки» (двоє або троє), «царі» (троє), «ангел» (або три «ангели»), «цар Ірод» та його «воїн», «жид» («Мошко») і «жидівка» («Сура»), «циган» із «циганкою» або «циганчам», «смерть», «чорт», іноді – «козак» («запорожець»), «стрілець», «дід» і «баба» та ін. (Рис 1). Присутність Ісуса Христа у вертепі символізує «шопка – дерев'яна хатка під солом'яною стріхою, до неї дві ручки і то два пастушки несут. А всередині там уже з дерева ляльки – Матір Божа і Ісусик маленький; віл, ослятко, баранчик – так збоку лежать» [4].

Рис 1. Учасники вертепу. Село Розточки Долинського району Івано-Франківської області. 2011 р.

14 січня святкують Новий рік або Василя.

Релігійна основа свята – відзначення обрізання, яке було зроблене Христові на восьмий день після народження, згідно зі звичаями єврейського народу. Проте згадка про обрізання не є популярною серед українців, у яких цього звичаю немає. Цього дня вшановують пам'ять Василія Великого (329–379) – архієпископа Кесарії Каппадокійської в Малій Азії, богослова і вченого, автора кодексу чернечого життя [21, 71–72].

Уранці 14 січня вживали в їжу ритуальні хліби – «василі», що лежали на столі від Святого вечора, або віддавали їх худобі (коровам чи вівцям). Натомість на стіл клали два свіжих хліба – «івани», які їдять або віддають худобі на Івана – 20 січня.

«На Василя жінка із хлібом, із василівником йде зачирати води – обвивають василівники хустинкою, іде до кирниці та й положить на кирницю хлібець, та й витягне води, та й так три пальці помочит в воду, та й так хрестить хліб водою. Помочит так три рази водою та й потім іде до хати. Це все треба зробити до схід сонця» [9].

У Долинському районі дівчата на виданні ворожили: «бралося того василя, купалося у видрі і биркали (котили) від порога до хати – дивилися куда буде весілля йти і відки будуть свати іти» [12].

Ворожили одним хлібом, який потім віддавали худобі, а другий їли. А бувало, «як колись не було їди, то не раз і до Нового ся року піде краяти по куснику та й ся їли» [12].

У селищі Цінева на Рожнятівщині дівчата перекидали через хату ходаки й дивилися, у який бік вказує носок, щоб дізнатися з якої сторони прийде наречений [20, 12].

Хлопці засівали збіжжям, вітаючи господарів:

«Сію, сію, посіваю,
З Новим роком Вас вітаю!
На щастя, на здоровля, на Новий рік,
Абис’те дочекали відтепер за рік.
Най ваші худібка здорова плекає,

А вгень, град і туча усіх обминає.
З Новим роком! З Василем!
Дай, Боже» [20, 11].

Зерно після посівальників давали курям, щоб добре неслися.

Цього дня вітали чоловіків, на ім'я Василь, або жінок, на ім'я Василина. Збиралися їхні родичі та друзі і йшли до садиби іменинника. Гості не обов'язково приносили із собою подарунки, проте неодмінно виконували під вікном колядку, часто присвячену Василеві, наприклад, «Ой устань, Василю», що символізувала забезпечення Василя та його родини достатком. Іменинник запрошував гостей до хати й частував їх стравами та напоями.

Завершує різдвяно-новорічний цикл свят Водохреще. Його відзначають 19 січня на знак хрещення Ісуса Христа в річці Йордан. Воно має й більш давню основу, пов'язану із вшануванням землеробськими народами цілющих властивостей води. Місцева назва Водохреща – «Йордан».

Напередодні, 18 січня, бойки відзначають другий Святий вечір. За традицією цього дня, незважаючи на м'ясниці, люди дотримувалися суворого посту, а на вечерю господиня готує пісні страви: рибу, голубці, гриби, варений біб, вареники з горохом, капустою, картоплею, обов'язково – кутю й узвар, а також «закусуваники» – пісні круглі хлібці.

Основною подією цього дня, так само, як і наступного – Водохреща, є освячення води, яке відбувається у церкві. Йдучи до церкви, люди беруть посуд на свячену воду – глечики, горнятка, баньки, прикрашені барвінком, сухими квітами, калиною, барвистими стрічками (нині – переважно пляшки, металеві бідончики).

Повернувшись із церкви зі свяченою водою, вітали домашніх: «Вінчую вас нинішньов свяченов водов, а завтрашнім Йорданом! Аби-смо дочекали відтепер за рік!» – «Дай, Боже!» [5].

Господиня в хаті робила «на кожну стіну по хрестику. Хрестики робили з барвінку. Різали барвінок, приносили додому. Той барвінок умокували у ту свячену воду. І так робили з чотирьох листочків хрестик. І робили таке тісто –

муки, води тої свяченої і так перемішували, і так той хрестик до стіни приклеювали тим. І він стояв так уже цілі свята» [8].

Нині хрестики з барвінку замінили паперовими або картонними, які кріплять до стіни канцелярською кнопкою (Рис. 2).

Рис. 2. Йорданський хрест в інтер'єрі хати. Село Липа Долинського району Івано-Франківської області. 2014 р.

Фото Руслана Дубини.

Крім того, робили ще й дерев'яні хрестики, які прикріплювали на стіну хати зовні, а також на криницю і ворота. Їх у минулому прикрашали сухими квітами, віночками і «обов'язково шоб було зерно вівса – шоб мали пташки шо дзюбати» [1]. Нині прикрашають переважно штучними квітами, блискітками, але, як і колись, додають кілька вівсяних колосків (Рис. 3).

Рис. 3. Йорданський хрест на воротях. Село Липовиця Рожнятівського району, Івано-Франківської області. 2008 р.

Фото Руслана Дубини.

У більшості сіл ці хрестики висять, доки не відпадуть самі. Тому, зараз можна побачити на хатах і криницях 3, 5 а то й 8 таких хрестиків (Рис. 4). Натомість у селі Розточки Долинського району Івано-Франківської області їх знімають на свято Трьох святих (12 лютого). Раніше знімали хрестик із воріт, коли ішли прати вперше після Водохреща – щонайменше через два тижні. Водночас праником не користувалися – «мені свекруха казала, як ідеш у потік, то не бери праник – не лущи, не бий так дуже праником по шматині, аби громи не лупили, блискавки» [1].

Рис. 4. Йорданські хрести на стінах хати і криниці. Село Лужки Долинського району Івано-Франківської області. 2014 р.

Фото Руслана Дубини.

Господар брав сокиру, дідуха й виходив у сад обв’язувати садові дерева соломою з дідуха, «аби Господь родив, аби щіпи не погинули, аби садовина родила, то тою соломою обвивали і в’язали» [14].

«Ходили би під кажду яблуньку і прив’язували пару соломинок, і казали: «Роди-роди, барабаю, як не зродиш, то зрубаю. Ще ті перший рік подарую, а на другий – тя ізрубаю». Так стращаєш яблінку або яку садовину. Усьо обв’язували – навіть, аґрус» [12].

Обов’язковим дійством цього дня був ритуальний обхід садиби, у якому брала участь вся родина, а очолював – господар. Виходячи з хати, із собою брали свячену воду, кропило, виготовленого з кількох колосків дідуха, крейду, миску з вареним бобом і трьома «закусуваниками». Тричі обходили довкола хати. Ідучи подвір’ям, господар кидав біб і приказував: «Сійте ви мене, аби брикали воли, корови та й ви були здорові» [6].

Зупинившись, господар окроплював свяченою водою будівлі, проказував молитву – «Отче наш» або «Богородице Діво», малював крейдою хрестики на вікнах і дверях житла, а також на дверях господарських будівель: стайні, стодоли, шопи (Рис. 5). Після цього «закусували» – «діти й ґазда кусают по кусочкові того, що мають на тарілці» [11]. Потім «до стайні ідут, а тим бобом розмітуют (розкидають), аби всі здорові були – худоба, і водом кроплят. І тоді кладут хрестики такі роблені з патичків – то на хату, на воротах, на кирницю» [10].

Рис. 5. Йорданські хрести на дверях стайні і стодоли. Село Липа Долинського району Івано-Франківської області. 2014 р.

Фото Руслана Дубини.

Цікаво, що «у селищі Перегінське на Рожнятівщині хворі «з очей» пили порошок, котрий стругали із хрестиків, зроблених крейдою на дверях у йорданський Святвечір» [19, 89].

Після обходу садиби родина поверталася до хати. «Ґазда тоди в хаті кропит, поблагословит так, як перше – дочекати свят, упровадити нині за рік. І тоді сідається до вечері – інакше не мож» [11].

Під час вечері обов'язково вживали свячену воду. Повечерявши, залишали трохи кожної страви в окремій мисці для померлих. Її прибирали вже наступного дня.

На відміну від більшої частини України, де щедрування приурочене до надвечір'я Старого Нового року, на Бойківщині щедрують саме цього вечора.

«Ой, в ліску на жовтім піску,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Стоїть деревце струнке-високе,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Струнке-високе, з листям широким,
Щедрий вечір, добрий вечір,
На тім деревці сам сокіл сидить,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Сам сокіл сидить, далеко видить,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Далеко видить чистеє поле,
Щедрий вечір, добрий вечір,
А на тім полі сам плужок оре,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Сам плужок оре, сам засіває,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Сам засіває жито-пшеницю,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Жито-пшеницю, всяку пашницю,
Щедрий вечір, добрий вечір,
А на тім слові будьмо здорові,
Щедрий вечір, добрий вечір» [2].

Однак нині традиція щедрування занепадає, оскільки церква засуджує її як прояв язичництва.

Найважливішим і фактично єдиним обрядом на Водохреще є освячення води (Рис. 6).

Рис. 6. Святкування Водохреща на Східній Бойківщині (1930-ті рр.).

Фото Ярослава Коваля.

Напередодні Йордану на річці недалеко від церкви, за умови, що «є лід, на ріці пиляють хрест з леду, приморожують файненько та й роблять там столи. Хрест такий, як є – білий, ледяний – лиш його прикрашали квітами. Квіти робили з паперу. Різьбили той папір і робили з нього ружечки. Ці ружечки прив'язували нитками до хреста. По річці стояли ялинки – одним рядом і другим рядом. Б'ють дірки у леді і туди ялинки. Ялинки вбрані так файно кольоровим папером» [6].

Поряд роблять престол із льоду і ставлять дві ялинки. «Тоді ті ялинки обломають, обскубають, бо тим підкурюєтьсі худобу і себе, як страх маєш, то чатинкою (гілкою) підкурюєш. То і колись, і зараз так роблять – ломлят» [10]. Коли річка не замерзала, на березі встановлюють дерев'яний хрест і стіл.

Після вранішньої святкової літургії у церкві вся громада на чолі зі священником рушала до річки. Із собою люди «берут з дому баньку з водов. Баньку файно вберут: вінчик (віночок) на шийку кладут. Та й квіти там такі переважно з барвінку. Квіти сухі – хто мав. А тепер уже й куповані. Як ні, то паперові. Стрічков обвивали» [17].

Під час освячення води священник тричі занурює в ополонку хрест, запалену свічку-трійцю, а церковний хор співає: «В Йордані хрестився Ти, Господи…».

Після цього священник вітає присутніх зі святом, окроплює їх і воду, яку ті принесли із собою. Люди п'ють освячену воду, умиваються нею, аби бути здоровими протягом усього року.

Йорданська вода вважається помічною від різних хвороб, а також злих сил. Невелику її кількість відливали у пляшечку і зберігали на покуті біля ікон. У давнину нею окроплювали породіллю, використовували під час сівби, отелення корів.

Разом зі свяченою водою з дна ріки брали три камінчики, які, на думку місцевих селян, мали цілющі властивості. Побутування цього звичаю було досить поширеним на Східній Бойківщині, проте зараз він зберігся лише в окремих селах і дотримуються його здебільшого люди старшого віку.

«Три камінчики треба. Але то маєте зараз, як запхаєте руку у воду, треба засягнути три камінчики. Але не по одному то лапати, а придивився, де є камінчики – раз руков зачернув. І от шось у вас там болит – і беруть той камінчик у руку і так дмухнув (на нього), і так камінчиком провів – три рази втирати тим камінчиком (хворе місце) – одним, другим, третім, і плюнув (убік) три рази і три рази потом дмухнути – всьо. То камінчики каждий тримає собі. А на наступний рік знову берут три камінчики» [10].

У селищі Цінева ці камінчики розжарювали, клали на них освячене зілля і підкурювали у разі, коли в людини болять зуби чи горло, або вим'я в корови [20, 16].

На другий день після Водохреща священник обходить усі садиби в селі, благословляє й освячує їх, кроплячи свяченою водою.

«Уже після Йордану ксьондз бере свячену воду і йде до кожної оселі і святить. Читає молитву у хаті і благословить ту вже господиню і господаря тої хати, і кропить хату. Але всюди: і хату, і кухню, і стайню, й стодолу – всюди він кропить. А тепер більше лиш хату. Гроші раньше не давали, а тепер уже дають. А раньше – подякували та й пішли, та і все. Після цього старі люди навіть підлоги в себе не мили зо два тижні, бо то свячена вода» [1].

Отже, різдвяно-новорічна обрядовість населення Східної Бойківщини вирізняється певними локальними особливостями, що, незважаючи на великий вплив християнської церкви, зберегли залишки дохристиянського аграрно-магічного дійства, спрямованого на гарний врожай, приплід худоби, забезпечення міцного здоров'я людям, охорону від злих сил, значною мірою носить шлюбні й поминальні мотиви. Донині зберігається традиція приготування давніх обрядових страв, а також віра людей, особливо старшого віку, у цілющі властивості води й мінералів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1.Гошовська Ярослава Дмитрівна, 1957 р. н., село Розточки Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

2. Дмитрів Марія Семенівна, 1949 р. н., Іванів Ярослава Семенівна, 1960 р. н., Кобилинець Євдокія Іванівна, 1947 р. н., Лесів Надія Федорівна, 1945 р. н., Хомин Катерина Василівна, 1949 р. н., Шикур Любов Іванівна, 1963 р. н., село Лужки Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

3. Іванів Ярослава Семенівна, 1960 р. н., село Лужки Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р

4. Ільницька Анелія Яківна, 1952 р. н., село Розточки Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

5. Камінецька Софія Іванівна, 1926 р. н., село Розточки Долинського району

Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

6. Крутнів Олексій Васильович, 1933 р. н., село Луги Рожнятівського району Івано-Франківської області. Запис 2007 р.

7. Кулинишин Микола, 1939 р. н., село Липа Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2010 р.

8. Лицур Марія Юріївна, 1938 р. н., село Церківна Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2013 р.

9. Михайлишин Анна Іванівна, 1921 р. н., село Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області. Запис 2007 р.

10. Нарвай Микола Васильович, 1944 р. н., село Підліски Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

11. Настасяк Ольга Ярославівна, 1961 р. н., село Розточки Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

12. Сабадиш Анастасія, 1931 р. н., село Лолин Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2010 р.

13. Шикур Любов Іванівна, 1963 р. н., село Лужки Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

14. Штурмак Магда Федорівна, 1933 р. н., село Церківна Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

15. Штурмак Микола Михайлович, 1933 р. н., село Церківна Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2013 р.

16. Шутка Василь Іванович, 1936 р. н., село Підліски Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

17. Шутка Марія Михайлівна, 1937 р. н., село Підліски Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

18. Юсип Юлія Василівна, 1957 р. н., село Липа Долинського району Івано-Франківської області. Запис 2014 р.

Література

19. Болтарович З. Народне лікування українців Карпат кінця XIX – початку XX ст. / З. Болтарович. – К.: Наукова думка, 1986. – 119 с.

20. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я / Л. Василечко. – Брошнів: МПП «Таля», 1994. – 58 с.

21. Кислашко О., Кислашко Я. Православні свята та народні звичаї / О. Кислашко, Я. Кислашко. – К.: Грамота, 2003. – 152 с.